

BALOG BALÁZS

A haszonbérleti szerződés a XIX. század magyar bírói gyakorlatában – Az Osztrák Polgári Törvénykönyv hatása a magyar magánjogra

(KONZULENS: DR. FÜLÖPNÉ PROF. DR. HOMOKI-NAGY MÁRIA)

Az 1848-49-es szabadságharc bukását követő két évtizedben a magyar alkotmányos és közigazgatási rendszer mellett magánjogi rendszerünkben is állandó változások történtek. Az 1848 előtti magyar magánjog újbóli hatálybaléptetésének elvetése és a magyar magánjogi kodifikáció lehetetlensége miatt 1853-ban Magyarországon is hatályba léptették az Osztrák Polgári Törvénykönyvet (Optk.), melyet azonban 1861-ben az Októberi Diploma nyomán az Országbírói Értekezlet az ország jelentős területén hatályon kívül helyezett és visszaállította azt a magyar szokásjogot, amelyben a kötelmi jog szinte teljesen kidolgozatlan maradt.

Az Optk.-nak a magyar jogrendszerre gyakorolt hatását idáig viszonylag kevesen vizsgálták, s az ez irányú munkák jelentős része is csak az elméleti szempontú vizsgálódást végezte el, a gyakorlati oldallal a szerzők nem igazán foglalkoztak. A kutatók nem vizsgálták meg a szerződéses és a bírói gyakorlat viszonyulását az Optk.-hoz, annak 1861-es hatályon kívül helyezését követően.

A fenti okoknál fogva levéltári kutatásokba kezdtem a Tolna Megyei Levéltárban, s a Tolna Vármegyei Törvényszék szerződéses jogvitákhoz kapcsolódó polgári peres iratait kutatva vizsgáltam meg, hogy a bírói gyakorlat miként tudott alkalmazkodni a neoabszolutizmus zavaros magánjogi viszonyaihoz.

A szerződési típusok változatossága miatt ebből a levéltári kutatásból jelen dolgozathoz a haszonbérleti szerződéseket emeltem ki, a további kutatásaimat erre a szerződési alaptípusra szűkítettem, ugyanakkor a kutatást mind időben, mind módszerben kitágítottam. Időben a tágabb értelemben vett, ún. hosszú XIX. századra terjesztettem ki a kutatást, hogy az Optk. hatását vizsgálandóan átfogó képet kaphassak a jogintézményben a rendi magánjoghoz képest az első világháborúig bekövetkezett változásokról. Módszerét tekintve ezt a jogintézmény rendszerezett bemutatásával, a XIX. századi magyar magánjogtudománynak, a felsőbíró-sági döntvénytárak alapján a bírói gyakorlatnak és az Optk. rendelkezéseinek az egymásra vetítésével, összehasonlításával tudtam elvégezni. A haszonbérlet, mint szerződési alaptípus részletes elemzését képező rész tehát a jogintézménynek az első világháborúig történő fejlődését, ekkori állapotát mutatja be, visszaulva a rendi magyar szokásjogra, s összevetve az Optk. rendelkezéseivel. A levéltári kutatásom során talált, haszonbérleti szerződésekhez kapcsolódó Tolna megyei jogvitákat és szerződéseket az elemzés megfelelő pontjaiba építettem bele.